

UDK
616.98:578.834]:338.488.2
338.486.6

**MODEL FOR RANKING DIFFERENT SECTORS ACCORDING
TO THE DEGREE OF STATE SUPPORT REQUIRED DURING
THE COVID-19 CRISIS: PERSPECTIVE OF THE
ACCOMMODATION AND FOOD SECTOR**

dr Ivana Lončar

The Academy of Applied Studies Belgrade - The College of Hotel Management,
Belgrade, The Republic of Serbia
ivana.loncar@vhs.edu.rs

Abstract

The Covid-19 health crisis, completely unexpectedly and in a very short time, brought an economic crisis, which affected most of the economy, especially the hospitality industry and passenger transport. The Government of Serbia reacted relatively quickly with the program of support to the economy, opting for a helicopter money approach, meaning equal treatment of all sectors through a moratorium on loans, tax deferral and direct payment of minimum wages for a period of 90 days. At the end of these measures, and given the renewed acceleration of the health and economic crisis, a logical question arises: what new measures can the state take to help the economy and would it be much more opportune in the second round for these measures to be sector selective? The author of this paper advocates sector-selective measures and raises the question of possible sector ranking. The paper proposes a model that includes several parameters: 1. importance of the sector for the Serbian economy (share in GDP, GDP growth rate, net exports), 2. socio-economic impact of the sector (employment, average net earnings, fixed capital investment, number of micro, small and medium enterprises) and the vulnerability of the sector to the acute crisis (the effects of the Covid-19 crisis on business measured through primary research). The aim of the development and application of the weighted model is to give the ranking of the sector according to the degree of required state support in the second wave, with special consideration of the position of the accommodation and food service sector.

Keywords: Covid-19, state support, selective sectoral approach, sector ranking model, accommodation and food sector.

UVOD

Kao što je nagovešteno u okviru apstrakta, model je zasnovan na tri osnovna parametra: 1. značaj sektora za srpsku privredu, 2. socio-ekonomski uticaj sektora i 3. ranjivost sektora na akutnu krizu. Svaki od ovih parametara je izveden iz skupa odabranih indikatora, koji će biti detaljno opisani u nastavku. Svi indikatori se odnose na 2018. godinu i preuzeti su iz Republičkog Zavoda za Statistiku osim indikatora vezanih za akutnu Covid- 19 krizu, koji su iz 2020. godine i zasnovani su na istraživanju USAID-a i Privredne Komore Srbije.

Prvi parametar, značaj sektora za srpsku privredu je izveden iz indikatora Učešće u BDP-u, Stopa rasta BDP-a i Neto izvoz. BDP ili Bruto Domaći Proizvod, predstavlja vrednost svih finalnih dobara i usluga proizvedenih u jednoj zemlji tokom jedne godine. Učešće u BDP predstavlja doprinos pojedinačnih sektora i oblasti formiranju bruto domaćeg proizvoda zemlje, kao procenat njegove ukupne godišnje vrednosti. Stopa realnog rasta bruto domaćeg proizvoda je izražena u stalnim cenama (cenama prethodne godine) i pokazuje nivo ekonomskog razvoja jedne zemlje ili regiona, a takođe se naziva i stopom ekonomskog rasta. Naime, ova stopa promene je rezultat obračuna BDP-a koji ima za cilj da pokaže realne dinamičke i strukturne promene, nastale nezavisno od uticaja cena. Neto izvoz, izražen u milionima USD (američkih dolara), predstavlja meru ukupne spoljne trgovine jedne zemlje tokom jedne godine. Obračunava se kao razlika između ukupne vrednosti izvezenih proizvoda i usluga i ukupne vrednosti proizvoda i usluge koji su u zemlju uvezeni. Pozitivna vrednost neto izvoza se naziva spoljnotrgovinski suficit, dok se negativna vrednost neto izvoza naziva trgovinski deficit.

Drugi parametar, socio-ekonomski uticaj sektora, obuhvata indikatore zaposlenost, prosečna neto zarada, investicije u osnovna sredstva i broj mikro, malih i srednjih preduzeća (mera preduzetništva). Podatak o broju zaposlenih se obezbeđuje istraživanjem o registrovanoj zaposlenosti, u kome se nalaze podaci o zaposlenima kod pravnih lica i preduzetnika, o broju lica koji samostalno obavljaju delatnost – profesiju, kao i o broju registrovanih individualnih poljoprivrednika. Podaci ovog istraživanja se dalje koriste za dobijanje informacija o broju zaposlenih na nivou sektora i oblasti delatnosti. Istraživanje o registrovanoj zaposlenosti zasniva se na kombinovanju podataka Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO) i Statističkog poslovnog registra (SPR). Prosečna neto zarada je izražena u RSD i zasniva se na podacima iz Istraživanja o zaradama. Istraživanje o zaradama proističe iz evidencije Poreske uprave, sa obrasca Pojedinačne poreske prijave o obračunatim porezima i doprinosima (Obrazac PPP-PD). Prosečne zarade se izračunavaju na osnovu ukupnog iznosa obračunatih zarada za izveštajni mesec i broja zaposlenih koji je izražen ekvivalentnom punog radnog vremena (*full time equivalent – FTE*). S obzirom na to da zarade, s jedne strane, imaju najveći udeo u troškovima rada svakog poslodavca, a s druge strane značajno utiču kako na postizanje i očuvanje životnog standarda i socijalne sigurnosti zaposlenih, tako i na korišćenje i potrošnju robnih fondova, one predstavljaju značajan indikator ekonomskog razvoja i istovremeno služe kao sredstvo za njegovo usmeravanje. Obračunom prosečnih zarada obuhvaćena su lica u radnom odnosu, kao i lica koja rade van radnog odnosa, na osnovu ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova. Prihodi lica koja rade na osnovu ugovora o delu i autorskog ugovora ne smatraju se zaradom. Investicije u osnovna sredstva su izražene u milionima RSD, i predstavljaju prikaz vrednosti isplata za investicije u osnovna sredstva po delatnostima. Kao meru preduzetništva u sektoru, odabran je broj mikro, malih i srednjih preduzeća, po klasama zaposlenih lica. Ovaj indikator obuhvata sve

zaposlene u poslovnom subjektu, uključujući vlasnike, ortake i neplaćene članove porodice vlasnika, volontere kao i zaposlene koji rade izvan poslovnog subjekta a nalaze se na njegovom platnom spisku (prodavci, zaposleni na poslovima održavanja, isporuka i sl.). Broj zaposlenih lica po preduzeću je indikator veličine i meri prosečnu veličinu ekonomskih subjekata po delatnostima.

Treći parametar, ranjivost sektora na akutnu krizu je zasnovan na indikatoru efekat Covid-19 na poslovanje. Efekat Covid-19 krize na poslovanje prikazuje uticaj krize na različite aspekte poslovanja kompanija na nivou sektora i oblasti. Obračunat je na bazi odgovora iz ankete koju su zajednički sprovedi USAID i Privredna komora Srbije, a u kojoj je učestvovalo preko 1.000 kompanija iz zemlje. Korišćeno pitanje je glasilo – Da li je neki od ovih efekata pogodio Vašu kompaniju nakon proglašenja vanrednog stanja? Pri tome, predstavnici kompanije su mogli da odgovore od 1 – Nije uticalo na poslovanje, do 5 – Jako uticalo na poslovanje. Efekti izazvani krizom su razmatrani na: zabranu izvoza, nemogućnost uvoza, odlaganje/otkazivanje inostranih porudžbina, odlaganje/otkazivanje porudžbina sa domaćeg tržišta, nemogućnost naplate potraživanja od kupaca iz inostranstva, nemogućnost naplate potraživanja u zemlji od privatnih firmi, nemogućnost naplate potraživanja u zemlji od javnog sektora, povećanje ulaznih cena, poteškoće u logistici i distribuciji, ograničenja radnog vremena i rad od kuće, nemogućnost pokrića osnovnih troškova poslovanja, zastoje u javnoj administraciji, nemogućnost da klijenti budu fizički prisutni, prestanak izmirenja finansijskih obaveza (plaćanje dobavljačima i drugih obaveza), pokrenuo sam prinudnu naplatu potraživanja i drugo. Za potrebe modela sektorske analize su korišćene prosečne vrednosti svih odgovora po kompanijama iz pojedinačnih sektora i oblasti.

METODOLOGIJA

Svi opisani indikatori su skalirani od 1 do 10 po principu preuzetom iz *Global Competitiveness Index* koji sledi sledeću formulu:

$$9 \times \left(\frac{\text{Konkretna vrednost} - \text{Najmanja vrednost}}{\text{Najveća vrednost} - \text{Najmanja vrednost}} \right) + 1$$

Primenjivanjem ove formule, vrednosti indikatora postaju uporedive i dalje se na njih mogu primenjivati ponderi u svrhu dobijanja ranga. Ponder se zatim dodeljuje na osnovu značaja, kreirajući tri parametra na kojima je zasnovan model. U okviru parametra značaj sektora za srpsku privredu, indikatori učešće u BDP i rast BDP su ponderisani sa 40% značaja dok je neto izvoz ponderisan sa 20% učešća u parametru. Ovaj odnos je određen zbog nedostatka podataka za neto izvoz za veliki broj sektora, te nedovoljne preciznosti tog indikatora. Parametar socio-ekonomski uticaj je dobijen na bazi proseka vrednosti svih uključenih pokazatelja. Ranjivost na Covid-19 je dobijena skaliranjem primarnih podataka iz ankete. Finalna vrednost ranga je dobijena na bazi ponderisanog

proseka rezultata svakog od tri stubova, pri čemu ponderi iznose 40%, 40% i 20% respektivno. Ovi ponderi su izvedeni na empirijskoj bazi.

Tabela 1: Ilustracija metodologije modela rangiranja sektora

Indeks značaja sektora							
40%			40%				20%
Ostvarene performanse			Socio-ekonomski uticaj				Ranjivost
Učešće u BDP	Rast BDP	Neto izvoz	Zaposlenost	Neto zarada	Investicije u osnovna sredstva	MSP	Efekat KOVID-19
40%	40%	20%	25%	25%	25%	25%	100%

Model je primenjen na dva nivoa: prvo, na agregatnom nivou delatnosti, zatim po podsektorima devet najrelevantnijih delatnosti. Klasifikacija delatnosti je preuzeta iz Republičkog Zavoda za Statistiku, uspostavljena je 2010 u skladu sa međunarodnim standardima industrijske klasifikacije ekonomskih aktivnosti. U okviru ove klasifikacije, sektori su označeni slovima od A do U i podeljeni su na sledeći način: A – Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, B – Rudarstvo, C - Prerađivačka industrija, D - snabdevanje električnom energijom, gasom i parom, E – snabdevanje vodom i upravljanje otpadnim vodama, F – građevinarstvo, G – trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila, H – saobraćaj i skladištenje, I – usluge smeštaja i ishrane, J – informisanje i komunikacije, K – finansijske delatnosti i delatnost osiguranja, L – poslovanje nekretninama, M – stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti, N – administrativne i pomoćne uslužne delatnosti, O – državna uprava i obavezno socijalno osiguranje, P – obrazovanje, Q – zdravstvena i socijalna zaštita, R – umetnost zabava i rekreacija, S – ostale uslužne delatnosti, T – delatnost domaćina kao poslodavca i U – delatnost eksteritorijalnih organizacija i tela. Ovaj model obuhvata rangiranje svih sektora osim sektora državne uprave i obaveznog socijalnog osiguranja (O), delatnost domaćina kao poslodavca (T) i delatnost eksteritorijalnih organizacija i tela (U). Smatra se da delatnost O nije relevantna za ovu analizu kao sastavni deo državne uprave, dok delatnosti T i U ne obuhvataju dovoljan broj subjekata da budu uključeni u model.

U okviru razmatranih delatnosti (sektora ekonomije), u nastavku ćemo navesti podsektore. U okviru sektora A, podsektori: 01 - poljoprivredna proizvodnja, lov i uslužne delatnosti; 02 - šumarstvo i seča drveća; 03 - ribarstvo i akvakulture. U okviru sektora C: 10 - proizvodnja prehrambenih proizvoda; 11 - proizvodnja pića; 12 - proizvodnja duvanskih proizvoda; 13 - proizvodnja tekstila; 14 - proizvodnja odevnih predmeta; 15 - proizvodnja kože i predmeta od kože; 16 – prerada drveta i proizvodi od drveta, osim nameštaja; 17 – proizvodnja papira i proizvoda od papira; 18 – štampanje i umnožavanje audio i video zapisa; 19 – proizvodnja koksa i derivata nafte; 20 – proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda; 21 – proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata; 22 – proizvodnja proizvoda od gume i plastike; 23 – proizvodnja proizvoda od

nemetalnih minerala; 24 – proizvodnja osnovnih metala; 25 - proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina; 26 – proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda; 27 – proizvodnja električne opreme; 28 – proizvodnja nepomenutih mašina i opreme; 29 – proizvodnja motornih vozila i prikolica; 30 – proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava; 31 – proizvodnja nameštaja; 32 – ostale prerađivačke delatnosti; 33 – popravka i montaža mašina i opreme. U okviru sektora G, podsektori: 45 - trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila; 46 - trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima; 47 - trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima. U okviru sektora H, podsektori: 49 - kopneni saobraćaj i cevovodni transport, 50 – vodeni saobraćaj, 51 – vazdušni saobraćaj; 52 – skladištenje i prateće aktivnosti u saobraćaju; 53 – poštanske aktivnosti. U okviru sektora I, podsektori: 55 – smeštaj; 56 – delatnost pripremanja i posluživanja hrane i pića. U okviru sektora J: 58 – izdavačke delatnosti; 59 – kinematografska, televizijska i muzička produkcija; 60 – programske aktivnosti i emitovanje; U okviru sektora K, podsektori: 64 – finansijske usluge, osim osiguranja i penzionih fondova; 65 – osiguranje, reosiguranje i penzijski fondovi; 66 – pomoćne delatnosti u finansijskim uslugama i osiguranju. U okviru sektora L, podsektor 68 – poslovanje nekretninama. U okviru sektora M, podsektori: 69 – pravni i računovodstveni poslovi; 70 – upravljačke delatnosti i savetovanje; 71 – arhitektonske i inženjerske delatnosti; 72 – naučno istraživanje i razvoj; 73 – reklamiranje i istraživanje tržišta; 74 – ostale stručne, naučne i tehničke delatnosti; 75 – veterinarska delatnost. U okviru sektora N, podsektori: 77 – iznajmljivanje i lizing; 78 – delatnost zapošljavanja; 79 – delatnost putničkih agencija, tur-operatora i rezervacije; 80 – zaštitne i istražne delatnosti; 81 – usluge održavanja objekata i okoline; 82 – kancelarijsko-administrativne i pomoćne delatnosti.

Analiza modela obuhvata navedenih 9 delatnosti koji su se pokazale kao najznačajnije po odabranim parametrima na agregatnom nivou, a za koje su bili dostupni podaci na nivou podsektora. Sektori građevinarstva (F), umetnost, zabava i rekreacija (R), obrazovanje (P), zdravstvena i socijalna zaštita (Q), snabdevanje vodom, upravljanje i kontrolisanje otpadnim vodama (E), poslovanje nekretninama (L), snabdevanje električnom energijom, gasom i parom (D), rudarstvo (B) i ostale uslužne delatnosti (S) su izbačene iz podsektorske analize iz razloga nedostupnih podataka ili nedovoljnog značaja na agregatnom nivou. U okviru odabranih 9 delatnosti, model ne obrađuje podsektore: 12 – proizvodnja duvanskih proizvoda; 51 – vazdušni saobraćaj kao sektore koji nisu kvalifikovani za dobijanje pomoći.

Iako se po međunarodnim standardima SBS istraživanja (strukturno istraživanje o poslovanju privrednih društava) ne obuhvataju poslovni subjekti iz sektora A (Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo), u ovom istraživanju su obuhvaćeni, prvenstveno za potrebe obračuna u nacionalnim računima. Zbog obezbeđivanja međunarodne uporedivosti, ovi podaci se, kao i podaci za sektore P (Obrazovanje), Q (Zdravstvena i socijalna zaštita), R (Umetnost, zabava i

rekreacija) i S (Ostale uslužne delatnosti, osim oblasti 95), ne objavljuju u publikacijama RZS-a.

KOREKTIVNI FAKTOR

Kao rezultat do sada opisane metodologije modela, zasnovanog na podacima Republičkog zavoda za Statistiku i rezultatima primarnog istraživanja, dobija se indeks značaja. Indeks značaja predstavlja prvi predlog rešenja pitanja ranga sektora, i može se sagledati samostalno. Kao dodatan predlog rešenja rangiranja sektora, nudi se rezultat korigovan korektivnim faktorom, koji se primenjuje na ovaj indeks značaja. Svrha kreacije korektivnog faktora je odvajanje empirijski zasnovanih uticaja od rezultata koji su dobijeni na osnovu statističkih i primarnih podataka. Korektivni faktor nastaje kao proizvod ocene uticaja Covid-19 i efekta preliivanja – ocene uticaja šokova u određenom sektoru na ekonomiju.

Efekat preliivanja je procenjen na osnovu *Global Interconnection Index* za Evropu, prilagođen uslovima regiona. Ocena uticaja Covid-19 je bazirana na uvidu istraživača u stanje u privredi. Ova dva merila su zarad preglednosti kategorizovana u tri vrednosti: 1, 1.1 i 1.2 odražavajući niži, srednji i viši nivo.

Na podsektorskom nivou, korektivni faktor je određen za delatnosti A (poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo), C (prerađivačka industrija), G (trgovina na veliko i malo; popravka motornih vozila i motocikala), H (saobraćaj i skladištenje), i J (informisanje i komunikacije). Za ostale delatnosti nisu bili dostupni detaljni podaci ili nije bila potrebna korekcija podataka dobijenih na osnovu upitnika. U slučaju da je korektivni faktor određen za sektor ili podsektor, on dalje množi rezultate o ranjivosti sektora na Covid-19, dobijenih na osnovu odgovora na pitanja ankete koju su sproveli USAID i Privredna Komora Srbije. Razložen korektivni faktor, prikazan na agregatnom i podsektorskom nivou, je prikazan u narednim tabelama.

Korektivni faktor, u ovom obliku, nije u potpunosti primenljiv na nivou podsektora, usled nedostatka podataka, veoma precizno određenih kategorija i malih razlika u okviru određenih delatnosti. Zbog ovoga se na podsektorskom nivou osnovni indeks značaja navodi kao glavni rezultat za određene delatnosti, dok je korektivni faktor određen za ključne sektore gde je ovaj pristup bio potreban i odgovarajući. Na agregatnom nivou glavni rezultat predstavlja konačni rang, korigovan korektivnim faktorom iz sledeće tabele.

Tabela 2: Razložen korektivni faktor na nivou delatnosti

Delatnost	Ocena uticaja KOVID-19	Efekat preliivanja	Korektivni faktor
<i>Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo</i>	1.10	1.20	1.32
<i>Rudarstvo</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Prerađivačka industrija</i>	1.20	1.20	1.44
<i>Snabdevanje električnom energijom, gasom i parom</i>	1.00	1.10	1.10

<i>Snabdevanje vodom; upravljanje i kontrolisanje otpadnim vodama</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Građevinarstvo</i>	1.00	1.10	1.10
<i>Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila</i>	1.20	1.10	1.32
<i>Saobraćaj i skladištenje</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Usluge smeštaja i ishrane</i>	1.20	1.20	1.44
<i>Informisanje i komunikacije</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Finansijske delatnosti i delatnost osiguranja</i>	1.00	1.10	1.10
<i>Poslovanje nekretninama</i>	1.00	1.00	1.00
<i>Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti</i>	1.00	1.20	1.20
<i>Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Obrazovanje</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Zdravstvena i socijalna zaštita</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Umetnost, zabava i rekreacija</i>	1.20	1.00	1.20
<i>Ostale uslužne delatnosti</i>	1.10	1.00	1.10

Tabela 3: Razložen korektivni faktor na nivou podsektora najznačajnijih delatnosti

Delatnost	Ocena uticaja KOVID-19	Efekat prelivanja	Korektivni faktor
<i>Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo</i>			
<i>Poljoprivredna proizvodnja, lov i prateće uslužne delatnosti</i>	1.10	1.20	1.32
<i>Šumarstvo i seča drveća</i>	1.00	1.00	1.00
<i>Ribarstvo i akvakultura</i>	1.10	1.00	1.10
<i>Prerađivačka industrija</i>			
<i>Proizvodnja prehrambenih proizvoda</i>	1.00	1.20	1.20
<i>Proizvodnja pića</i>	1.00	1.10	1.10
<i>Proizvodnja tekstila</i>	1.20	1.00	1.20
<i>Proizvodnja odevnih predmeta</i>	1.20	1.10	1.32
<i>Proizvodnja kože i predmeta od kože</i>	1.20	1.00	1.20
<i>Prerada drveta i proizvodi od drveta, plute, slame i pruća, osim nameštaja</i>	1.10	1.00	1.10
<i>Proizvodnja papira i proizvoda od papira</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Štampanje i umnožavanje audio i video zapisa</i>	1.00	1.10	1.10
<i>Proizvodnja koksa i derivata nafte</i>	1.00	1.10	1.10
<i>Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda</i>	1.00	1.10	1.10
<i>Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata</i>	1.00	1.10	1.10

<i>Proizvodnja proizvoda od gume i plastike</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Proizvodnja proizvoda od ostalih nemetalnih minerala</i>	1.10	1.00	1.10
<i>Proizvodnja osnovnih metala</i>	1.10	1.20	1.32
<i>Proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina i uređaja</i>	1.10	1.00	1.10
<i>Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Proizvodnja električne opreme</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Proizvodnja nepomenutih mašina i nepomenute opreme</i>	1.10	1.00	1.10
<i>Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica</i>	1.20	1.10	1.32
<i>Proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Proizvodnja nameštaja</i>	1.20	1.10	1.32
<i>Ostale prerađivačke delatnosti</i>	1.10	1.00	1.10
<i>Popravka i montaža mašina i opreme</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Trgovina na veliko i malo; popravka motornih vozila i motocikala</i>			
<i>Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala</i>	1.20	1.10	1.32
<i>Trgovina na veliko, osim trgovine motornih vozilima i motociklima</i>	1.20	1.10	1.32
<i>Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima</i>	1.10	1.10	1.21
<i>Saobraćaj i skladištenje</i>			
<i>Kopneni saobraćaj i cevovodni transport</i>	1.20	1.10	1.32
<i>Vodeni saobraćaj</i>	1.10	1.00	1.10
<i>Skladištenje i prateće aktivnosti u saobraćaju</i>	1.00	1.10	1.10
<i>Poštanske aktivnosti</i>	1.00	1.10	1.10
<i>Informisanje i komunikacija</i>			
<i>Izdavačke aktivnosti</i>	1.10	1.00	1.10
<i>Kinematografska i televizijska produkcija, snimanje zvučnih zapisa i izdavanje muzičkih zapisa</i>	1.10	1.00	1.10
<i>Programske aktivnosti i emitovanje</i>	1.20	1.00	1.20
<i>Telekomunikacije</i>	1.00	1.10	1.10
<i>Računarsko programiranje, konsultantske i s tim povezane delatnosti</i>	1.00	1.10	1.10
<i>Informisanje uslužne delatnosti</i>	1.10	1.00	1.10

REZULTATI

Rezultat i konačan predlog ranga 18 sektora, kvalifikovanih za dobijanje pomoći, je prikazan u narednoj tabeli, pri čemu su delatnosti prikazane redom od najvišeg do najnižeg konačnog ranga značaja.

Tabela 4: Model primenjen na nivou delatnosti

Delatnost	Ostvarene performanse	Socio-ekonomski uticaj	Ranjivost	Indeks	Korekcija	Rang
<i>Prerađivačka industrija</i>	5.54	7.16	5.05	6.09	1.44	8.77
<i>Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila</i>	5.76	6.09	6.23	5.99	1.32	7.90
<i>Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo</i>	5.80	2.16	6.68	4.52	1.32	5.96
<i>Usluge smeštaja i ishrane</i>	3.18	1.75	9.04	3.78	1.44	5.44
<i>Informisanje i komunikacije</i>	3.64	4.25	5.81	4.32	1.21	5.22
<i>Saobraćaj i skladištenje</i>	3.42	3.32	7.66	4.23	1.21	5.11
<i>Građevinarstvo</i>	4.88	2.99	5.79	4.31	1.10	4.74
<i>Finansijske delatnosti i delatnost osiguranja</i>	3.52	4.50	4.41	4.09	1.10	4.50
<i>Umetnost, zabava i rekreacija</i>	2.44	1.85	10.00	3.71	1.20	4.46
<i>Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti</i>	3.60	2.34	6.17	3.61	1.21	4.37
<i>Obrazovanje</i>	2.54	3.09	6.14	3.48	1.21	4.21
<i>Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti</i>	2.15	4.02	4.93	3.45	1.20	4.14
<i>Zdravstvena i socijalna zaštita</i>	3.05	3.15	4.15	3.31	1.21	4.01
<i>Snabdevanje vodom; upravljanje i kontrolisanje otpadnim vodama</i>	2.32	1.80	5.38	2.72	1.21	3.30
<i>Poslovanje nekretninama</i>	3.24	1.87	5.62	3.17	1.00	3.17
<i>Snabdevanje električnom energijom, gasom i parom</i>	2.45	4.18	1.00	2.85	1.10	3.13
<i>Rudarstvo</i>	1.04	3.44	3.18	2.43	1.21	2.94
<i>Ostale uslužne delatnosti</i>	1.03	1.47	3.98	1.79	1.10	1.97

Prerađivačka industrija beleži najbolje rezultate po učešću u BDP-u, broju zaposlenih i investicijama u osnovna sredstva, te ostvaruje i najviše mesto u ukupnom rangju delatnosti. Uz ovu industriju, trgovačka i poljoprivredna delatnost imaju najviši ekonomski uticaj u srpskoj privredi, određujući ove tri industrije kao najpogodnije za primanje selektivnih mera državne pomoći. Zbog visoke ranjivosti na akutnu krizu, usluge smeštaja i ishrane i delatnost saobraćaj i skladištenje zauzimaju četvrto mesto i šesto mesto u rangju. Informisanje i komunikacije, građevinarstvo i finansijske delatnosti su među atraktivnijim delatnostima za dobijanje finansijske pomoći, kao sektori sa natprosečno visokim zabeleženim ekonomskim performansama kao i relativno visokom ranjivošću na krizu. Sledeći po značaju se izdvaja sektor umetnosti, kao sektor koji nije zabeležio visoke ekonomske pokazatelje u prethodnom periodu, ali je najpogođeniji trenutnom krizom. Administrativne delatnosti i obrazovanje se takođe izdvajaju u odnosu na preostale delatnosti višom ranjivošću, međutim ovo nije dovoljno da se nametnu kao značajni sektori sveukupno.

Rezultati na nivou podsektora su prikazani u okviru tabele u nastavku, pri čemu indeks značaja zasnovan na tri parametra predstavlja osnovni rezultat modela. Za delatnosti gde je distinkcija na osnovu korektivnog faktora bila moguća i relevantna, prikazani su i korigovani rezultati, a podsektori su predstavljeni redom od najvišeg do najnižeg korektivnog faktora u okviru te delatnosti.

Tabela 5: Model primenjen na nivou podsektora najrelevantnijih delatnosti

Delatnost	Ostvarene performanse	Socio-ekonomski uticaj	Ranjivost	Indeks	Korekcija	Rang
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo						
<i>Poljoprivredna proizvodnja, lov i prateće uslužne delatnosti</i>	9.22	3.43	5.68	6.19	1.32	8.18
<i>Ribarstvo i akvakultura</i>	5.28	1.46	9.68	4.63	1.10	5.10
<i>Šumarstvo i seča drveća</i>	4.51	1.78	1.91	2.90	1.00	2.90
Prerađivačka industrija						
<i>Proizvodnja odevnih predmeta</i>	4.80	1.84	5.18	3.69	1.32	4.88
<i>Proizvodnja osnovnih metala</i>	5.25	2.58	1.00	3.33	1.32	4.40
<i>Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica</i>	4.52	2.89	3.89	3.74	1.32	4.94

<i>Proizvodnja nameštaja</i>	5.11	1.79	6.84	4.13	1.32	5.45
<i>Proizvodnja papira i proizvoda od papira</i>	4.43	1.94	4.32	3.41	1.21	4.13
<i>Proizvodnja proizvoda od gume i plastike</i>	5.31	2.91	4.85	4.26	1.21	5.16
<i>Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda</i>	1.46	2.24	3.53	2.18	1.21	2.64
<i>Proizvodnja električne opreme</i>	3.70	2.17	3.89	3.12	1.21	3.78
<i>Proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava</i>	4.95	1.68	1.89	3.03	1.21	3.67
<i>Popravka i montaža mašina i opreme</i>	4.52	1.95	7.04	3.99	1.21	4.83
<i>Proizvodnja prehrambenih proizvoda</i>	5.89	4.68	4.53	5.14	1.20	6.16
<i>Proizvodnja tekstila</i>	3.20	1.54	4.72	2.84	1.20	3.41
<i>Proizvodnja kože i predmeta od kože</i>	4.67	1.49	4.93	3.45	1.20	4.14
<i>Proizvodnja pića</i>	4.59	2.45	5.07	3.83	1.10	4.21
<i>Prerada drveta i proizvodi od drveta, plute, slame i pruća, osim nameštaja</i>	4.24	1.53	4.39	3.19	1.10	3.50
<i>Štampanje i umnožavanje audio i video zapisa</i>	4.06	1.69	5.60	3.42	1.10	3.76
<i>Proizvodnja koksa i derivata nafte</i>	4.94	2.55	3.80	3.76	1.10	4.14
<i>Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda</i>	3.38	2.69	4.04	3.23	1.10	3.56
<i>Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata</i>	3.58	2.81	1.89	2.93	1.10	3.23
<i>Proizvodnja proizvoda od ostalih nemetalnih minerala</i>	4.74	2.07	4.97	3.72	1.10	4.09
<i>Proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina i uređaja</i>	5.34	3.27	5.54	4.55	1.10	5.01
<i>Proizvodnja nepomenutih mašina i nepomenute opreme</i>	4.03	2.04	4.59	3.35	1.10	3.68

<i>Ostale prerađivačke delatnosti</i>	5.69	1.53	3.14	3.52	1.10	3.87
Trgovina na veliko i malo; popravka motornih vozila i motocikala						
<i>Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala</i>	4.01	2.21	6.41	3.77	1.32	4.98
<i>Trgovina na veliko, osim trgovine motornih vozilima i motociklima</i>	6.97	6.46	5.66	6.50	1.32	8.58
<i>Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima</i>	5.43	5.65	4.03	5.24	1.21	6.34
Saobraćaj i skladištenje						
<i>Kopneni saobraćaj i cevovodni transport</i>	4.90	3.87	7.02	4.91	1.32	6.49
<i>Vodeni saobraćaj</i>	3.69	1.59	7.01	3.51	1.10	3.87
<i>Skladištenje i prateće aktivnosti u saobraćaju</i>	3.04	3.88	6.37	4.04	1.10	4.45
<i>Poštanske aktivnosti</i>	2.59	1.64	6.08	2.91	1.10	3.20
Usluge smeštaja i ishrane						
<i>Smeštaj</i>	4.02	2.11	10.00	4.45		
<i>Delatnost pripremanja i posluživanja hrane i pića</i>	3.69	2.09	5.65	3.44		
Informisanje i komunikacija						
<i>Programske aktivnosti i emitovanje</i>	2.98	1.92	8.79	3.72	1.20	4.46
<i>Izdavačke delatnosti</i>	4.06	1.91	4.83	3.35	1.10	3.69
<i>Kinematografska i televizijska produkcija, snimanje zvučnih zapisa i izdavanje muzičkih zapisa</i>	3.52	1.58	6.51	3.35	1.10	3.68
<i>Telekomunikacije</i>	4.30	4.82	3.56	4.36	1.10	4.79

<i>Računarsko programiranje, konsultantske i s tim povezane delatnosti</i>	4.25	4.04	2.24	3.77	1.10	4.14
<i>Informisanje uslužne delatnosti</i>	4.35	2.18	4.04	3.42	1.10	3.76
<i>Finansijske delatnosti i delatnost osiguranja</i>						
<i>Finansijske usluge, osim osiguranja i penzijskih fondova</i>	4.57	5.02	5.67	4.97		
<i>Osiguranje, reosiguranje i penzijski fondovi, osim obaveznog socijalnog osiguranja</i>	3.41	3.35	1.22	2.95		
<i>Pomoćne delatnosti u pružanju finansijskih usluga u osiguranju</i>	3.15	1.48	4.41	2.74		
<i>Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti</i>						
<i>Pravni i računovodstveni poslovi</i>	2.64	1.97	3.86	2.61		
<i>Upravljačke delatnosti, savetovanje u vezi sa upravljanjem</i>	2.62	3.01	3.73	3.00		
<i>Arhitektonske i inženjerske delatnosti; inženjersko ispitivanje i analize</i>	4.62	4.23	4.33	4.41		
<i>Naučno istraživanje i razvoj</i>	3.12	2.96	3.97	3.23		
<i>Reklamiranje i istraživanje tržišta</i>	2.52	2.46	2.87	2.56		
<i>Ostale stručne, naučne i tehničke delatnosti</i>	4.11	1.30	2.70	2.70		
<i>Veterinarske delatnosti</i>	2.73	1.36	8.12	3.26		
<i>Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti</i>						

<i>Delatnost putničkih agencija, tur-operatora, usluge rezervacije i prateće aktivnosti</i>	2.77	1.49	8.96	3.50
<i>Zaštitne i istražne delatnosti</i>	4.10	1.27	3.08	2.76
<i>Usluge održavanja objekata i okoline</i>	2.38	1.58	7.37	3.06
<i>Kancelarijsko-administrativne i druge pomoćne poslovne delatnosti</i>	3.75	2.25	2.80	2.96

Fokusirajući analizu na delatnosti koje su bile od najvećeg značaja na agregatnom nivou, te analizirajući parametre njihovih podsektora, možemo sugerisati još precizniju prioritizaciju. U okviru prerađivačke industrije, kao najznačajnije ali i najobimnije delatnosti, se izdvajaju proizvodnja prehrambenih proizvoda, nameštaja i proizvodnja gume i plastike kao ključne oblasti kao posledica visoke ranjivosti na krizu i ekonomskih performansi. Ova industrija je međutim, okarakterisana pretežno sličnom rangom podsektora, pri čemu se proizvodnja računara izdvaja kao podsektor koji je najmanje podoban za dobijanje pomoći. U okviru trgovačke industrije, sugerišu se posebne mere pomoći ka sektoru trgovine na veliko kog odlikuje najveće učešće u BDP-u kao i najveći broj mikro, malih i srednjih preduzeća u okviru ove delatnosti. Trgovinu na malo odlikuje manji ukupan značaj, međutim veoma visok broj zaposlenih u sektoru, dok je trgovina motornih vozila i motocikala relativno manje značajna za srpsku privredu. Poljoprivrednu delatnost takođe odlikuju velike razlike u značaju podsektora, pri čemu se poljoprivredna proizvodnja izdvaja u odnosu na ribarstvo, akvakulturu i šumarstvo. Finansijske usluge, osim osiguranja i penzionih fondova se ističu u odnosu na ostale finansijske delatnosti. Sektor smeštaja i ishrane, informisanje i komunikacije, stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti kao i sektor administrativnih i pomoćnih uslužnih delatnosti ne odlikuju značajne razlike u rangom podsektora.

ZAKLJUČAK

Imajući u vidu dugoročnost krize izazvane pandemijom Covid-19, ukazuje se potreba za selektivno sagledanje ekonomije kao potencijalno bolje rešenje od dosadašnjeg pristupa jednake pomoći svim sektorima privrede. Predstavljeni model nudi predlog rangiranja sektora privrede po klasifikaciji Republičkog Zavoda za Statistiku, na osnovu dosadašnjih ekonomskih performansi, društvenog značaja i ranjivosti na akutnu krizu. Rezultat ovih indikatora, korigovanih na osnovu empirijskog iskustva, ukazuje na prerađivačku industriju, trgovinu na veliko i malo i popravku motornih vozila, poljoprivredu, šumarstvo i

ribarstvo kao i usluge smeštaja i ishrane kao prioritetne sektore za održanje srpske privrede. U odnosu na ostatak sektora se potom izdvajaju i informisanje i komunikacije, saobraćaj i skladištenje, građevinarstvo, finansijske delatnosti i delatnost osiguranja kao i umetnost, zabava i rekreacija.

Premda je na nivou jedne delatnosti distinkcija između podsektora manje precizno određena, postoje određene preporuke i sugestije koje su nagoveštene, te sektori u kojima su zabeležene veće razlike u značaju njihovih segmenata. Rezultati u okviru sektora trgovine na veliko i malo, popravke motornih vozila i motocikala jasno sugerišu ka visokom uticaju trgovine na veliko, isključujući trgovinu na malo i popravku motornih vozila i motocikala. Poljoprivredna proizvodnja, lov i prateće uslužne delatnosti se ističu u odnosu na ribarstvo i akvakulturu, šumarstvo i seču drveća po značajno boljim ekonomskim performansama u prethodnom periodu. Rezultat rangiranja u okviru delatnosti saobraćaj i skladištenje, kao jedne od najpogođenijih krizom, sugeriše na kopneni saobraćaj i cevovodni transport kao prioritetan segment. Analiza prerađivačke industrije, najznačajnijeg i najkompleksnijeg segmenta privrede, ističe proizvodnju prehrambenih proizvoda, nameštaja i metalnih proizvoda osim mašina i uređaja, motornih vozila, odevnih predmeta i popravku i montažu mašina i opreme.

Analiza je pokazala da sektor smeštaja i ishrane ima umereni rang prema podindeksu ostvarene performanse u prethodnom periodu i prema podindeksu socio-ekonomski uticaj. Sa druge strane potpuno je jasno iz primarnog istraživanja Privredne komore Srbije da je ovaj sektor, uz indeks događaja, najpogođeniji Covid-19 krizom. Zato je prema podindeksu uticaj Covid-19 krize, sektor smeštaja i ishrane na samom vrhu sektorske liste. Ponderisanjem ova tri podindeksa i dodatnim korigovanjem naviše zbog Covid – 19 krize, ovaj sektor zauzima rang 4 ukupne sektorske liste, što pokazuje da u slučaju primene sektorski selektivnog pristupa podrške države, ovaj sektor zauzima posebnu pažnju. Shodno tome, potpuno je opravdan model finansijske podrške države hotelskom sektoru gradskih područja koji je baziran na broju soba i broju ležajeva.

LITERATURA

- European Data Portal, (2020), “The Impact of COVID-19 on the International Tourism Industry“ maj, 2020. godina.
- OECD, “Tourism Policy Responses to the coronavirus (COVID-19)”, *OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19)*, jun, 2020.godina.
- Privredna komora Srbije i USAID, (2020), Uticaj Covid-19 krize na privredu i poslovanje, *Istraživanje „Zajedno kroz krizu“*, Beograd, maj, 2020.godina.
- Republički zavod za statistiku, (2018), *Statistički godišnjak Republike Srbije*, ISSN 0354-4206, 2018. godina.